

Neque id injuriā: nam cūm omne judicium judicantis actus existat, necesse est, ut suam quisque operam non ex alienā, sed ex propriā potestate perficiat.

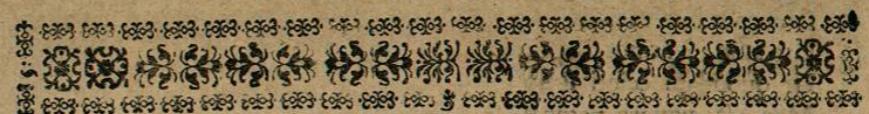
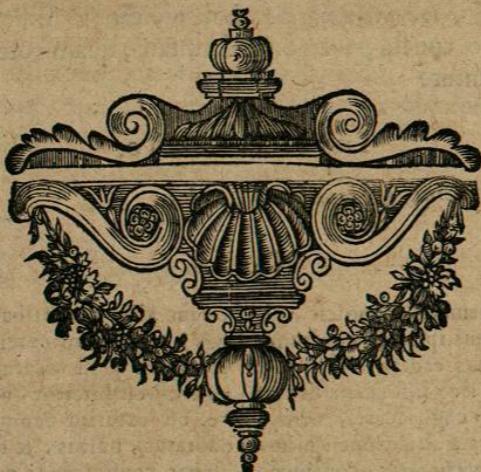
INTERPRETATIO.

a immerito.

NOTE.

6. Neque id injuriā.] Deinde idipsum probatur ratione: nam modus rei, utpote qui non distinguitur à re modificata, accipi debet potius secundum naturam rei modificatae, quam secun-

dūm naturam alterius etiam modificantis. Atqui notio non secus ac judicium est modus ipsius mentis cognoscentis & judicantis. Et certe

METRUM IV.

QUOD vocatur Glyconicum. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet trimetrum sapis unum spondeum & duos dactylos habet. Dico sapis: modò enim idem sit numerus syllabarum, praedicta illarum quantitas aliquando negligitur.

ARGUMENTUM.

QUAMQUAM, inquit Philosophia, Stoici existimarent, mentem humanam, nihil nisi à corporibus informatam, percipere; hæc tamen ab efficaciori principio informata, & insensilia sine ministerio corporum, & sensilia, famulantibus ipsis corporibus, percipit.

QUONDAM Porticus attulit
Obscuros nimium senes,

INTERPRETATIO.

Porticus Atheniensis produxit olim Philosophos indoctiores,

NOTE.

1. *Porticus.*] Nimirum *Atheniensis*. Erat enim Athenis quædam porticus, in quam nonnulli ad differendum de quaque materia convenire solebant: sic Iulus Cadomii, Bajocarum, ceterorumque minorum urbium locus, in quem plures dicendarum audiendarumque rerum novarum causâ convenire consueverunt. Zeno autem inter veteres Philosophos celeberrimus, nactus hanc occasionem, hic instituit docere Philosophiam, illiusque discipuli ab isto loco vocati sunt Stoici: *sed enim*

nunc vocat *senes obscuros*: *senes* quidem, quod virtutem præsttim, in quâ unâ vitam beatam versari arbitrabantur, colerent instar sapientissimorum Senum: *obscuros* verò, quod hic erraverint; error enim ex obscuritate nascitur. Quia verò iidem Stoici Dialectica, cuius princeps eorum Zenofertur esse inventor, præcipue studebant, idcirco Philosophia nunc, exposito illorum errore, eosdem refutat argumentis ex Dialecticâ desumptis; tum quid sentendum sit, declarat.

Viiij

Hæc est efficiens magis
Longè causa potentior,
Quam quæ materiæ modo
Impressas patitur notas.
30. Præcedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore passio.
Cùm vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit:
35. Tum mentis vigor excitus,
Quas intus species tenet,
Ad motus simileis vocans,
Notis applicat exteris,
Introrsumque reconditis
40. Formis millet imagines.

INTERPRETATIO.

Causa istorum omnium est multò magis efficax, & magis potens quam mens humana, qua inßtar materia patitur formas commota, conferens species sibi insitas cum ejusmodi motibus, sive speciebus adventitiis, conjungit utrasque.

NOTÆ.

ex quo, ut ex pluribus aliis argumentis optimè Lovanienses concludunt, librum hunc non esse S. Augustini opus, sed cuiusdam multò recentioris, forte Hugonis à S. Victore; quippe qui capite 33. ejusdem libri Boëtium nominat.

26. *Hac est efficiens magis, &c.*] III. Philosophia declarat quid sit sentiendum. Primum quidem nisi mens humana informaretur à Deo, qui non minus est ejus præceptor, quam conditor, eadem mens non posset cognoscere, neque generatim, neque singulatim, non posset dividere, definire, aut in ordinem redigere; nullam etiam haberet normam veritatis: quandoquidem hec omnia sunt aut ingenita notio Dei qui est, aut quidam ejusmodi notionis modus: propterea *hac est efficiens magis longè causa potentior*. Deinde eadem mens, utpote quæ est corporis forma, ipso corpore commoto etiam afficitur

sentiendo: sensus enim, docente S. Augustino l. de quant. an. c. 25. est *passio corporis per seipsum non latens animam*: idcirco *præcedit excitans vivo in corpore passio*: ubi observabis hanc vocem, *passio*, non esse ita Latinam, sed apiorem nullam esse ad significandam hanc Philosophia cognitionem. Sic *lux nihil est aliud quam motus oculi à Sole aut aliquo alio simili corpore commoti*; *commoto oculo nervus hinc ad cerebrum usque produktus movetur*; unde *moveatur & cerebrum*, quo moto ipsa mens cerebro præsertim conjuncta ita commovetur, ut non modo sentiat, sed etiam videat. Sic etiam *vox commovet aures*. Postremò mens conferens hanc ideam adventitiam, cum priori idéa innata, tantà libertate judicat, ut possit non modò jungere consentaneas, & dissentaneas separare, verùm etiam omnem affectionem sustinere.

PROSA V.

ARGUMENTUM.

Sicut ergo, inquit Philosophia, neque ex imbecillitate sensus, imaginatio; neque ex imbecillitate imaginationis, ratiocinatio; neque ex imbecillitate ratiocinationis, intelligentia humana: sic neque ex imbecillitate intelligentiae humanæ, divina futurorum liberorum prænotio neganda est.

QUOD si in corporibus sentiendis, quamvis afficiant^a instrumenta sensuum^b forinsecus objectæ qualitates, animique agentis vigorem passio corporis antecedat, quæ n se actum mentis provocet, excitetque interim quiescenteis intrinsecus formas: si in sentiendis, in-
10. quam, corporibus^c animus non passione insignitur, sed ex suâ vi sub-
jectam corpori judicat passionem, quanto magis ea quæ^d cunctis cor-
porum affectionibus absoluta sunt, in discernendo non objecta extrin-
secus sequuntur, sed actum suæ mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diversis ac differentibus cessere substan-
15. tiis. ^e Sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus destitutus, immo-
bilibus animalibus cessit: quales sunt conchæ maris, quæque alia sa-
xis hærentia nutritur. Imaginatio vero mobilibus belluis, quibus
jam inesse fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio vero
humanæ tantum generis est, sicuti intelligentia sola divini: quo fit ut
ea notitia ceteris præstet, quæ suæ natura non modò proprium, sed
ceteratum quoque notitiarum subjecta cognoscit.

INTERPRETATIO.

^a organa. ^b extrinsecus. ^c à corporum | ^e & suam propriam & ceteris cognitioni-
commerciali libera sunt. ^d hoc modo diver- | bus subjectam materiam percipit.

NOTÆ.

1. *Animus non passione insignitur.*] ^f dicatur pati, auctore ipso Aristotele, Tali scilicet, quali corpus cum animo quatenus videlicet non laet mentem, cor-
conjugatum insignitur, videlicet figurâ, quis pati: sicut docet S. August.
quiete, & motu, quibus etiam si corpus
afficiatur, non propterea mens afficitur. ^g 2. *Sensus.*] Aliter quidem judica-
mus de sensu; ali er noster auctor: sed
hoc nihil facit ad præfens institutum.

Qui sensus & imagines
E corporibus extimis
5. Credant mentibus imprimi,
Ut quondam celeri stylo
Mos est æquore paginæ,
Quæ nullas habeat notas,
Pressas figere literas.
10. Sed mens si propriis vigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantum patiens jacet
Notis subditæ corporum,
Cassasque in speculi vicem
15. Rerum reddit imagines;
Unde hæc sic animis vigeat
Cernens omnia notio?
Quæ vis singula prospicit,
Aut quæ cognita dividit?
20. Quæ divisa recolligit,
Alternumque legens iter
Nunc summis caput inserit,
Nunc desidit in infima,
Tum sese referens sibi,
25. Veris falsa redarguit?

INTERPRETATIO.

qui existimabant sensus notionesque omnes, ortas ex corporibus exterioribus imprimi mentibus: quemadmodum veteres solebant calamo veloci imprimere literas in chartâ aquabili, nullisque antea characteribus insignitâ. At si mens nostra nihil evolvit propriâ suâ cogitatione, sed obnoxia impressionibus corporum ab his solum partitur, & refert imagines inutiles rerum objecta-

rum instar speculi, cur cognitio universalis omnium, est adeo perspicax in mentibus humanis? quomodo singula cognoscuntur? quomodo cognita dividuntur? quomodo divisa resuuntur? quomodo alternis, modo ab imis ascenditur ad summa, modo à summis descenditur ad ima? quomodo mens sese componens secum, veritate refutat errorem?

NOTÆ.

3. Qui sensus & imagines, &c.] I. Philosophia exponit errorem Stoicorum, qui in hoc versatur, quod putarent, non modò sensus, sed omnes notiones, quas hic Philosophia vocat *imagines*, quaque ipsi Stoici, auctore Tullio in Top. appellabant *έρωις καὶ τελείωσις*, à corporibus etiam externis imprimi mentibus: non secus ac literæ currente calamo imprimuntur chartæ. Hinc Stoici, inquit S. Aug. l. 8. de civ. D. c. 7.

I posuerunt judicium veritatis in sensibus corporis, eorumque infidis & fallacibus regulis omnia quæ discuntur, metienda esse censuerunt.

10. Sed mens si propriis, &c.] II. Philosophia refutat Stoicorum hunc errorem argumentis ex Dialetticâ, cui illi plurimum studebant, desumptis: nam in dialetticâ præter notionem tam universalem quam singularem, tractatur divisio, definitio, methodus, & ipsa

veritatis norma: quæ omnia fieri non possunt, si mens humana omnes suas notiones corporibus acceptas referat. Primo enim nulla erit notio universalis: *five cernens omnia notio*: siquidem notio universalis non acquiritur sensibus, quibus quidquid percipitur, illud certo tempore, certoque loco ita circumscribitur, ut sit singulare. Secundo nulla etiam erit notio singularis, quæ mens singula prospicit: quia præterquam quod mens humana scipiam singularem non prospicit famulante corpore, qui tactu visuque percipi creditur, triangulus, circulufve singularis, hic revera triangulus circulusve non est: quandoquidem triangulus singularis non constat nisi tribus lineis, quæ ita inter se coeant, ut ex his fiant tres anguli aquales duobus rectis: circulus vero non constat nisi una linea circa unum punctum ita circundata, ut omnes illius partes ab hoc punto æqualiter distent: cum tamen omnis triangulus circulusve sensibilis, sicut exquisitus perspiciliis *five* ut loquuntur *microscopis* animadvertere possumus, infinitis propè constet lineis, quarum aliae egressæ, aliae ingressæ prædictam anguli circulivæ notionem singularem impediunt. Tertiò nulla quoque erit divisione, quæ mens cognita dividit: cum hæc non fiat nisi mente ea quæ sensibus videntur conjuncta separante, sive ut loquuntur Logici abstractive. Quartò nulla erit definitio, quæ mens divisa recolligit: nam, inquit Crastotius, l. 2. post. anal. cap. 1. ar. 1. si machinalis horologiæ partes omnes dissolvantur, & post dissolutionem singula spectanda exhibeantur, tum videtur esse quasi specimen divisionis & partitionis Logica. Si partes eas omnes clare & distinctè apprehendas, sed suo quamque loco & ordine in toto, tunc videtur esse definitionis specimen: ex quo sequitur vim, quæ non potest cognita dividere, non posse etiam divisa recolligere, sive definire. Quintò nulla erit methodus, quæ scilicet monti vallique similis nunc à speciebus subjectis ad genus supremum ascendit; nunc à genere suprmo ad subjectas species descendit, suis quæque ordinibus disponendo: nam, ut jam dictum est, genus, species, illorumque ordo sensibus non per-

cipitur. Sextò denique nulla erit veritatis norma, quæ mens falsa redarguit: nam regula veritatis Græcis *κερτίαιον*, illud est, quo tamquam duce fallere & falli nescio, mens humana ita persuadetur, hæc ut verum omnisque dubitatio- nis expers judicium formet: talis autem non potest esse sensus, de quo nunc agitur: siquidem hoc sapientia fallimur: quare Stoici putantes, omnem notionem oriri à sensibus, omnem etiam veritatis normam abjeciebant: ut monuit S. Aug. prædicto lib. 8. de civit. c. 7. ubi etiam ait: *cum pulcro dicant non esse nisi sapientes, quibus sensibus corporis istam pulcritudinem viderint, qualibus oculis carnis, formam sapientia decusque conspexerint?*

Hanc vero veritatis normam indicat Philosophia dicens mentem *sese referentem sibi*: nam duplex est ejusmodi veritatis norma: una exterior & in genere causæ efficientis, videlicet Deus, qui quod sit infinitus sapiens & bonus, idcirco falli & fallere non potest: altera interior & in genere formæ, nempe evidencia, hoc est notio clara & distincta, quam secuti numquam errabimus, ut pote ab ipso præceptore Deo docti. Mens ergo nostra *sese referens sibi*, attendat animo ad hanc suam evidentiam sive notiō claram & distinctam: ut quandiu ipsa evidenter, sive clare & distincte, in rebus ad mysteria fidei non pertinentibus, non noverit, tandem assensionem sustineat, ne precipitet si temere processerit, ut loquitur Tullius: turpe enim est, inquit idem Orator, cognitioni & perceptioni assertionem approbationemque præcurrere. At ubi eadem mens claram distinctamque suam notiō clare & distincte perceperit, tum remotâ omni dubitatione judicium proferat, certa non ab hominibus, sed ab ipso Deo intrinsecus doceri: si intellexistis, inquit S. August. in Joan. 40. dictum est & cordi vestro. *Munus Dei est intelligentia*. Notandum in libro de spiritu & animâ, qui vulgo recensetur inter opera S. Augustini, cap. 1. reperiiri haec verba: *mens nunc caput summis inserit; nunc decidit in infimis; nunc sese inferens sibi veris falsa redarguit; cum his etiam scripturae erroribus, decidit, infimis, inferens;*

3. Quid igitur, si ratiocinationi sensus imaginatioque refragentur, nihil esse illud universale dicentes, quod sese intueri ratio putet? quod enim sensibile, vel imaginabile est, id universum esse non posse: aut 5. igitur rationis verum esse judicium, nec quidquam esse sensibile: aut quoniam sibi notum sit plura sensibus, & imaginationi esse subjecta, inanem conceptionem esse rationis, quæ quod sensibile sit, ac singulare, quasi quiddam universale consideret. Ad hæc, si ratio contraria respondeat, se quidem & quod sensibile & quod imaginabile sit in universitatis ratione conspicere; illa vero ad universitatis cognitionem 10. adspirare non posse: quoniam eorum notio corporaleis figuræ non possit excedere: de rerum vero cognitione, firmiori potius, perfectiori judicio esse credendum. In hujusmodi igitur lite, nos, quibus tam ratiocinandi, quam imaginandi etiam, sentiendique vis inest, non-

INTERPRETATIO.

a adversentur.

NOTÆ.

Primo enim nobis sensus videtur debere definiti, sicut à S. Aug. definitur: *pæsso corporis per seipsum non latens animam*: unde sensus accipi potest dupliciter, nimirum *inadequate*, ut loquuntur philosophi, quatenus est *pæsso corporis*: quod modo sensus reperitur in bestiis ejam; & *adquate*, ut auiant iisdem philosophi; quatenus est *pæsso corporis per seipsum non latens animam*: quæ ratione sensus solius hominis est: quippe qui solus constat ex corpore & mente. Secundò nostre auctor ponit *sensus* etiam propriè dictum in bestiis, cum hœc tamen discrimine; ut in conchis sit *sensus* sine *imaginacione*; in bestiis mobilibus etiam *imaginatio* sine *ratione*; sicut in homine *sensus*, *imaginatio*, & *ratio*, sed sine *intelligentia*, quam dicit *divini generis*. At, inquam, *sensus* est in conchis, cur non in iisdem fuerit *imaginatio*? cum *sensus* & *imaginatio* non differant, nisi quod *sensus* suo quilibet organo, *imaginatio* organo communi, videlicet cerebro perficiatur: quod cerebrum etiam in conchis occurrit. Si *imaginatio* fuerit in aliis bestiis, v. g. in vulpe, cur non in his fuerit *ratio*? quandoquidem ab his plurima fiant, ad quæ si necessaria fuerit quædam cognitio, etiam illa quæ *sensus* vocatur & *imaginatio*, certè *ratio* necessaria erit, hoc est progressus cog-

ne ratio-

ne rationis potius causam probaremus? Simile est, quod humana ratio divinam intelligentiam futura, nisi ut ipsa cognoscit, non putat intueri. Nam ita differis, si quæ certos ac necessarios habere non videantur eventus, ea certò eventura praesciri nequeunt. Harum 5. igitur rerum nulla est præscientia, quam si etiam in his esse credamus, nihil erit, quod non ex necessitate proveniat. Si igitur, ut rationis participes sumus, ita divinæ judicium mentis habere possemus, sicut imaginationem sensumque rationi cedere oportere judicavimus, sic divinæ sese menti humanam summittere rationem justissimum censeremus.

10. 4. Quare in illius summa intelligentiae cacumen, si possumus, erigamus; illic enim ratio videbit, quod in se non potest intueri. Id autem est, quoniam modo etiam quæ certos exitus non habent, certa tamen videat, ac definita prænotio; neque id sit opinio, sed summa potius scientia nullis terminis inclusa simplicitas.

NOTÆ.

ta cum suâ materiâ ad intelligentiam collatam cum suâ materiâ: sicut ergo ad intelligentiam divinam: cum enim hæc intelligentia divinâ perfectè comprehendatur prædicta divinæ providentia humanæque libertatis concordia, quantò propius ad divinum intelligendi modum accedemus, tantò magis hæc concordia nobis innescet: sed ad Deum accedere non possumus nisi diligenti ad ipsum Deum factâ attentione: ad quod ipsa etiam nostri corporis figura nos videtur hortari: siquidem

4. Quare in illius summa intelligentiae cacumen, &c.] Studeamus accedere

